

© Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Установа адукацыі «Рэспубліканскі інстытут кантролю ведаў»

УВАГА! Фатаграфаванне, капіраванне і распаўсюджванне тэставага матэрыялу цягне за сабой адміністрацыйную адказнасць.

Дэманстрацыйны варыянт тэста па беларускай мове

Варыянт змяшчае 40 заданняў і складаецца з часткі А (30 заданняў) і часткі В (10 заданняў). На выкананне ўсіх заданняў адводзіцца 120 мінут. Заданні рэкамендуецца выконваць па парадку. Калі якое-небудзь з іх выкліча ў Вас цяжкасць, перайдзіце да наступнага. Пасля выканання ўсіх заданняў вярніцеся да прапушчаных. Будзьце ўважлівыя! Жадаем поспеху!

Частка А

У заданнях часткі А можа быць 1 і **больш** правільных адказаў. У бланку адказаў пад нумарам задання пастаўце метку (х) у кожнай клетачцы, якая адпавядае нумару выбранага Вамі адказу.

A1. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску трэба пісаць літару **а**:

- 1) майст_р; 3) тры_; 5) п_ясы.
2) п_ўнафарматны; 4) кр_шыць;

A2. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску трэба пісаць літару **е**:

- 1) б_змерны; 3) гал_рэя; 5) жыцц_радасны.
2) сув_зь; 4) в_лічыня;

A3. Адзначце прыклады з правільным напісаннем падкрэсленых у словах літар:

- 1) цікавая фауна; 3) святочна-урачысты дзень; 5) таматны соўс.
2) поўны гарлачык; 4) гучнае «ўра»;

A4. Адзначце правільна напісаныя словы:

- 1) саслоў'е; 3) бар'ер; 5) фельетон.
2) голубь; 4) меньшы;

A5. Адзначце правільна напісаныя словы:

- 1) расмяшыць; 3) узвышша; 5) калосье.
2) кампрэссар; 4) ванна;

A6. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску трэба пісаць літару **д**:

- 1) перакла_чык; 3) фу_бол; 5) прыез_
2) міласэр_ны; 4) па_казка;

A7. Адзначце словы, якія ў сваім саставе маюць прыстаўку **да**-:

- 1) даведка; 3) дарадчык; 5) дасканалы.
2) падагульненне; 4) дарэмны;

A8. Адзначце словы, утвораныя прыставачна-суфіксальным спосабам:

- 1) пасярэдзіне; 3) перабудаваць; 5) бяследны.
2) вышыванне; 4) паўтор;

A9. Адзначце словы, якія трэба пісаць праз злучок:

- 1) (паў) Еўропы; 4) (гідра) станцыя;
2) (кілават) гадзіна; 5) (кніга) выдавецтва.
3) (горад) курорт;

A10. Адзначце прыклады, у якіх лікі правільна запісаны словамі:

- 1) 18 – восемнаццаць; 4) 200 – дзвесце;
2) 500 – пяцсот; 5) 60 – шэсцьдзясят.
3) 7 – семь;

A11. Адзначце словы, якія трэба пісаць разам:

- 1) (далёка) ўсходні; 4) (архі) важны;
2) (цёмна) зялёны; 5) (мяса) малочны.
3) (санкт) пецярбургскі;

A12. Адзначце словазлучэнні, у якіх займеннікі адпавядаюць нормам беларускай літаратурнай мовы:

- 1) кожны прыход; 3) пра сваі дасягненні; 5) да абы-каго не звернешся.
2) самаму лепшаму сябру; 4) паважаць сябе;

A13. Адзначце прыклады, у якіх выдзелены дзеяслоў правільна запісаны ў форме 3-й асобы множнага ліку цяперашняга ці будучага простага часу:

- 1) **усведамляць** – усведамляць; 4) **пазычыць** – пазычаюць;
2) **праверыць** – правераць; 5) **знайсці** – знойдуць.
3) **сустракацца** – сустрэнуцца;

A14. Адзначце прыклады, у якіх выдзеленыя словы трэба пісаць праз злучок:

- 1) **усё** (**роўна**) дапамагчы;
- 2) **дзе** (**нідзе**) зжалі;
- 3) (**па**) **асенням**у холадна;
- 4) не ставіцца (**абы**) **якава**;
- 5) пайсці (**па**) **другое** вясло.

A15. Адзначце прыклады, у якіх часціцу **не** з выдзеленымі словамі трэба пісаць асобна:

- 1) (**не**) **запланаваны** візіт;
- 2) доўга (**не**) **заходзячы**;
- 3) кнігі (**не**) **пераплецены**;
- 4) (**не**) **гаваркі**, а маўклівы чалавек;
- 5) (**не**) **каму** спатрэбілася.

A16. Адзначце сказы, у якіх правільна ўжыты падкрэсленыя часціцы **не, ні**:

- 1) Колькі **не** гатуй вады, а ўсё роўна вада будзе.
- 2) Касіць мяне навучыў **не** хто іншы, як дзядуля.
- 3) Якіх толькі рыб **ні** было ў акіянарыуме!
- 4) Хто **не** памятае свайго мінулага, асуджаны на тое, каб перажыць яго зноў.
- 5) На траве **ні** расінкі.

A17. Адзначце словазлучэнні, якія адпавядаюць нормам беларускай літаратурнай мовы:

- 1) у двух кроках ад метро;
- 2) старэйшы брата;
- 3) дзякаваць настаўнікам;
- 4) залаты медаль;
- 5) вызначыць на смак.

A18. Адзначце сказы, у якіх выдзеленае слова (словазлучэнне) – **дзеійнік**:

- 1) Ты ад маці, ты матчына, **беларуская мова**.
- 2) **Вучыць** – справа нялёгка і адказная.
- 3) Глядзіш на слухі паясы, і міжволі згадаецца ранішні расяны луг, **які** пад першымі сонечнымі промнямі ажно зіхаціць, пераліваецца ўсімі колерамі вясёлкі.
- 4) Зямліцы нашай пакланіцца трэба нізка за тое, што яна ўраджаю **калыска**.
- 5) Бегаюць **малыя** па лужынах цёплых, радуюцца серабрыстаму дажджу.

A19. Адзначце сказы, у якіх на месцы пропуску трэба паставіць працяжнік:

- 1) Дарога __ хоць бокам каціся.
- 2) Жыццё пражыць __ не поле перайсці.
- 3) Чарніцы, безумоўна, __ вельмі карысныя ягады.
- 4) Зімовы дзянёк __ што камарыны насок.
- 5) Славуты шахматыст Вільгельм Стэйніц __ ураджэнец Прагі.

A20. Адзначце сказы, у якіх на месцы пропуску трэба паставіць коску:

- 1) Зімовымі вечарамі мы з сястрой чытаем__ або вяжам.
- 2) Маленькія__ бліскучыя зоркі ўсыпалі ўсё неба.
- 3) Я проста жыць хачу на белым свеце, піць водар траў__ ды цішыню бароў, твар падстаўляць пад чабаровы вецер і мець сям'ю, работу і сяброў!
- 4) Сіваграк то кружыў у небе__ то кідаўся штопарам уніз, каб выхапіць з травы коніка ці мядзведку.
- 5) Паважай чужое__ але і свайму ганьбы не давай.

A21. Адзначце сказы, у якіх на месцы пропуску (пропускаў) трэба паставіць коску (коскі):

- 1) Pole і рэчка зранку былі засланы белым__ быццам малако__ туманам.
- 2) Да першага ў сваім жыцці экзамену я падрыхтаваўся__ як мае быць.
- 3) Нібы дзеці__ плачуць у небе гусі, доўга будуць крыкі іх чуваць, над лясамі роднай Беларусі зноў дажджы грыбныя шалясцяць.
- 4) Журавіны__ што каралі, якімі мох расшыты.
- 5) У гісторыю літаратуры Алесь Разанаў увайшоў__ як паэт-эксперыментатар.

A22. Адзначце сказы, у якіх на месцы **ўсіх** пропускаў трэба паставіць знакі прыпынку:

- 1) Па сцежцы__ добра ўтаптанай__ паважна ішоў лось__ горды лясны асілак.
- 2) Прыслухаўшыся__ я зразумеў: акрамя гракоў__ вярнуліся дадому шпакі.
- 3) Раман__ ніколі не хвалючыся__ зайшоў у клас, бо не ўпершыню ў дзень самакіравання быў ён__ замест настаўніка.
- 4) Прывабленыя пахам мёду__ кружылі пчолы над сталом__ не даючы нам магчымасці піць чай у садзе.
- 5) У нашай вёсцы ўсе добра ведаюць дзеда Макара__ па мянушцы Муравейка, які ніколі ў жыцці не сядзеў__ склаўшы рукі.

A23. Адзначце сказы, у якіх ёсць пабочнае слова (улічыце, што знакамі прыпынку пабочныя словы не выдзелены):

- 1) Дзіўным згадзіся здаецца тое, што дрэвы летам апранутыя, а зімою яны аголеныя.
- 2) Сродкаў выхавання шмат, аднак найбольш дзейным было і будзе слова.
- 3) Маўчанне, ты розным бываеш: ты часам хвіліна, а часам нават мяжы не знаеш.
- 4) Ніколі не збіваюцца вядома на прозу нашы салаўі.
- 5) У гэтым годзе па-мойму было не адно бабіна лета.

A24. Адзначце складаназлучаныя сказы, паміж часткамі якіх не трэба ставіць коску:

- 1) Як зіхаціць калядны снег і як зорка горнецца да зоркі!
- 2) Узмах крылаў і бусел лунае высока над ліпай.
- 3) Усякае веданне абмежавана толькі нязведанае не мае меж.
- 4) Побач з Ганцавічамі-горадам знаходзіцца вёска Ганцавічы і менавіта ад яе горад узяў імя.
- 5) Навокал красаваліся жоўтыя дзьмухаўцы і сінеў чабор.

A25. Адзначце складаназалежныя сказы, у якіх на месцы пропуску (пропускаў) трэба паставіць коску (коскі):

- 1) Раней казалі, што__ калі вавёрка да Пакроваў сваё футра змяніла, то зіма халоднай будзе.
- 2) Тысячы людзей наведваюць штогод Вязынку__ каб надыхацца купалаўскім паветрам.
- 3) Люблю вясну, калі з трэскам ломіцца на рацэ лёд__ і гаманлівыя воды нясуць вялікія крыгі.
- 4) На дубах маладых__ якія пасталі ў рад__ свой знак пакінуў лістапад.
- 5) Дзе мала слоў__ там кожнае з іх мае вялікую вагу.

A26. Адзначце сказы, якія адпавядаюць наступнай схеме: []: []. (улічыце, што знакі прыпынку паміж часткамі сказа не пастаўлены):

- 1) Прастаіць верасень сухі зіма позняя будзе.
- 2) Вядома ўсім бывае сэрца залатым.
- 3) Санаторый нездарма называюць «Зялёны Бор» яго карпусы месцяцца сярод стромкіх сосен навокал шмат раскідзістых ялін і танклявых бярозак.
- 4) Ідучы па бязавай алеі, заўважаю праносіць час ад часу лёгкі ветрык павуцінку – восені часцінку.
- 5) Ноч плыве над зямлёй, сее росы ноч жадае нам дзіўных сноў.

A27. Адзначце варыянт адказу, дзе правільна ўказаны ўсе лічбы, на месцы якіх у сказе трэба паставіць коску:

На дзіва такое вы толькі зірніце₁ кружыцца ў скверы кляновае лісце₂ быццам шукае сабе яно выйсце, нібыта не можа ніяк змірыцца₃ што будзе мець яно справу з зямліцай₄ што на сонцы не будзе больш красавацца₅ і што на ветры яму ўжо не трапятцаца.

1) 1,2,3,4;	3) 2,3,4,5;	5) 1,3,4.
2) 2,3,4;	4) 3,4,5;	

A28. Адзначце правільнае сцверджанне ў дачыненні да сказа з простаай мовай:

«Ніколі, унучак, не пасуй перад цяжкасцямі, – навучаў мяне дзядуля__ Вучыся іх пераадольваць».

- 1) на месцы пропуску ў сказе трэба паставіць коску і працяжнік;
- 2) на месцы пропуску ў сказе трэба паставіць коску;
- 3) на месцы пропуску ў сказе трэба паставіць двукроп'е;
- 4) на месцы пропуску ў сказе трэба паставіць двукроп'е і працяжнік;
- 5) на месцы пропуску ў сказе трэба паставіць кропку і працяжнік.

Тэкст да заданняў A29, A30, B1–B6

(1) *Шчаслівае жыццё, дабрабыт нашых продкаў залежалі ад штодзённай цяжкай працы на зямлі, ведання прыродных законаў, умення рацыянальна весці гаспадарку і найлепшым чынам ладзіць свой быт.* (2) *Нашы дзяды і прадзеды былі не толькі дбайнымі, працавітым, але і надзвычай назіральнымі, разумнымі людзьмі.* (3) *Пільна ўгледваючыся ў навакольнае асяроддзе, яны бачылі пэўную сувязь паміж прыроднымі з'явамі і плёнам сваёй працы – добрым ураджаем.* (4) *Аналізуючы назіранні, прашчурны заўважалі заканамернасці і рабілі адпаведныя высновы, а на іх падставе складалі карысныя парады.*

(5) *Прыкметы і розныя павер'і паступова распаўсюджваліся.* (6) ¹*Паступова* ²*яны станавіліся* ³*свайго роду* ⁴*дарадцамі* ⁵*сялянину: прадказвалі надвор'е на бліжэйшы ці на аддалены час, нагадвалі, калі што сеяць, калі пачынаць збор ураджаю, калі выганяць на пашу жывёлу, засцерагалі ад неабачлівых паводзін.* (7) *Сціслыя, дакладныя, вобразныя, яны лёгка запаміналіся і перадаваліся з пакалення ў пакаленне.* (8) *Аднак далёка не ўсе прыкметы і павер'і дайшлі да нас.* (9) *Многае знікла без следу.* (10) *Тыя зярняткі народнай мудрасці, што захаваліся да сённяшняга дня дзякуючы руплівым збіральнікам, – гэта толькі невялікая часцінка духоўнага народнага скарбу.* (11) *Скарбу, які сведчыць пра мудрасць і незвычайную ўражлівасць нашых продкаў, пра іх багатае ўяўленне і пазтычнае ўспрыманне свету.* (12) *Далучыцеся да гэтага багацця і вы: Студзень мяце – ліпень залье. Многа снегу – многа хлеба, многа вады – многа травы. Пчолы рана вылятаюць – чакай дажджу. Увосень на дзень пагод восем...*

A29. Адзначце правільнае сцверджанне ў дачыненні да тэксту:

1) тэкст мастацкага стылю;	4) тэкст гутарковага стылю;
2) тэкст навуковага стылю;	5) тэкст афіцыйнага стылю.
3) тэкст публіцыстычнага стылю;	

A30. З пранумараваных слоў у **6-м** сказе тэксту вызначце тыя, якія звязваюць (з'яўляюцца сродкамі сувязі) **5-ы** і **6-ы** сказы тэксту. Адзначце нумары гэтых слоў.

Частка В

Адказы, атрыманыя пры выкананні заданняў часткі В, запішыце ў бланку адказаў. Кожную літару, лічбу пішыце ў асобнай клетачцы (пачынаючы з першай) па ўзорах, указаных у бланку.

Літару ё пішыце наступным чынам: **Ё**.

В1. Знайдзіце ў **5-м** сказе тэксту слова, у якім усе зычныя гукі цвёрдыя. Запішыце гэта слова ў той форме, у якой яно пададзена ў **5-м** сказе.

В2. Ад назоўніка, падкрэсленага ў **3-м** сказе тэксту, утварыце прыметнік пры дапамозе суфікса **-н-**. Запішыце гэты прыметнік у форме назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

В3. Запішыце падкрэслены ў **6-м** сказе тэксту назоўнік у форме роднага склону адзіночнага ліку.

В4. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў **12-м** сказе тэксту, утварыце і запішыце форму 2-й асобы адзіночнага ліку загаднага ладу.

В5. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў **1-м** сказе тэксту, утварыце дзеепрыслоўе і запішыце яго.

В6. З двух прыметнікаў **гуманны** і **гуманітарны** выберыце той, які лексічна спалучаецца з падкрэсленым у **2-м** сказе тэксту назоўнікам. Запішыце гэты прыметнік у форме назоўнага склону множнага ліку.

В7. Знайдзіце ў прапанаваным сказе слова, форма якога не адпавядае марфалагічнай норме беларускай літаратурнай мовы. Запішыце гэта слова ў патрэбнай форме:

Буслянты, якія яшчэ некалькі дзён таму назад выпрабоўвалі пругкасць і сілу сваіх крылляў, сёння прыгожа луналі ў чыстым ранішнім небе.

В8. Устанавіце сэнсавую адпаведнасць паміж падкрэсленымі фразеалагізмамі ў левым і правым слупках. Адказ запішыце ў выглядзе спалучэння літар і лічбаў, захоўваючы алфавітную паслядоўнасць літар левага слупка. Памятайце, што некаторыя даныя правага слупка могуць не выкарыстоўвацца ўвогуле. Напрыклад: А2Б5В3Г4.

<p>А. Ігнат выйшаў з хаты, каб ісці на станцыю, але ў глыбіні душы заставалася сумненне: можа, яшчэ на дзянькоў колькі затрымацца ў вёсцы?</p> <p>Б. Калі за справу бярэцца з душой, то і баяцца не трэба, што можа нешта не атрымацца.</p> <p>В. «Працавала ўсё жыццё, дык і капейка ж ёсць пры душы», – пачала гаворку мая спадарожніца.</p> <p>Г. Мамін пірог гасцям прыйшоўся да густу.</p>	<ol style="list-style-type: none"> «Песні мне вашы па душы», – прызнаўся бабульцы кватарант. Наступіў верасень, і недзе на сподзе душы было засмучэнне. Уся брыгада працавала з аганьком, таму школу пабудавалі вельмі хутка. Да глыбіні душы люблю свой горад. «Калі маеш што за душой, будзь гатовы падзяліцца», – навучаў дзядуля ўнука.
---	---

В9. Устанавіце адпаведнасць паміж падкрэсленымі ў сказах словамі і іх часцінамоўнай характарыстыкай. Адказ запішыце ў выглядзе спалучэння літар і лічбаў, захоўваючы алфавітную паслядоўнасць літар левага слупка. Памятайце, што некаторыя даныя правага слупка могуць не выкарыстоўвацца ўвогуле. Напрыклад: А2Б5В3Г4.

<p>А. Без расы і трава не расце.</p> <p>Б. Няма на свеце справы больш пачэснай, як тварыць для народа і быць яму слугой.</p> <p>В. Дзе летам кветак карагод, там і пчолы, там і мёд.</p> <p>Г. Спачатку гром грымеў у далях, а пасля яго грукату мокрыя вятры затанцавалі.</p>	<ol style="list-style-type: none"> Узмацняльная часціца Вытворны прыназоўнік Злучальны злучнік Падпарадкавальны злучнік Акалічнаснае прыслоўе
--	--

В10. Устанавіце адпаведнасць паміж сказами і іх відам. Адказ запішыце ў выглядзе спалучэння літар і лічбаў, захоўваючы алфавітную паслядоўнасць літар левага слупка. Памятайце, што некаторыя даныя правага слупка могуць не выкарыстоўвацца ўвогуле. Напрыклад: А2Б5В3Г4.

<p>А. Цёплы дожджык, пырсні, пырсні на парэчкі і на вішні!</p> <p>Б. Нікому свайго розуму не ўставіш.</p> <p>В. Добра мэрыцца ў асеннім лесе.</p> <p>Г. З вады абед худы.</p>	<ol style="list-style-type: none"> Двухсастаўны Назыўны Пэўна-асабовы Безасабовы Абагульнена-асабовы
---	---